

Mezinárodní výzkumná konference IEA – Praha, 28.–30. června 2017

IEA International Research Conference – Prague, 28–30 June 2017

Poslední červnový týden hostila Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 7. ročník Mezinárodní výzkumné konference Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání IEA. Mezinárodní asociace IEA je v České republice známá především jako organizátor srovnávacích výzkumů TIMSS¹ a PIRLS², ale zaštiťuje i další studie jako ICILS (výzkum počítačové a informační gramotnosti), ICCS (výzkum občanské výchovy) aj. Na pořádání konference se spolu s IEA podílel Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání PedF UK a Česká školní inspekce, která zodpovídá za realizaci mezinárodních výzkumů v České republice. Konference probíhala ve velice přátelském duchu a účastníci, snad i díky doprovodnému kulturnímu programu a vynikajícímu občerstvení, statečně snášeli horko, které v centru Prahy panovalo.

Poslání konference

První Mezinárodní výzkumná konference IEA se uskutečnila v roce 2004 s cílem vytvořit fórum, kde by se badatelé pracující s daty z mezinárodních výzkumů mohli vzájemně setkávat a sdílet své zkušenosti. Od té doby se konference koná vždy po dvou letech za stále většího zájmu účastníků. Pořádáním pravidelných konferencí zaměřených přímo na mezinárodní srovnávací výzkumy chtěla IEA podpořit prohlubování poznatků o výsledcích žáků v jednotlivých zemích i rozvoj nových metod analýzy dat.

Mezinárodní a národní zprávy, které přináší hlavní výstupy z výzkumných šetření, nemohou pochopitelně pokrýt celou šíři nasbíraných informací. Po ukončení každého výzkumného cyklu a zveřejnění mezinárodní zprávy jsou proto data zpřístupněna na internetu, odkud si je může kdokoli stáhnout a využít k vlastním analýzám. Konfe-

¹ Third International Mathematics and Science Study – výzkum matematického a přírodovědného vzdělávání žáků 4. a 8. ročníku, v ČR je od roku 2011 realizován pouze ve 4. ročníku.

² Progress in Reading Literacy Study – výzkum čtenářské gramotnosti žáků 4. ročníku.

rence IEA poskytuje akademickým pracovníkům a dalším badatelům prostor k prezentování výsledků těchto analýz, ale také k diskusím o užitečnosti mezinárodních výzkumů pro pedagogický výzkum, vzdělávací politiku či praxi.

Jelikož zpracování dat z mezinárodních výzkumů není triviální (srov. Soukup, 2016), nabízí IEA v rámci doprovodného programu rovněž workshopy, kde si mohou zájemci zdokonalit své analytické dovednosti (workshopy lze absolvovat i bez účasti na konferenci). Letos bylo na výběr ze čtyř dvoudenních workshopů, které se obracely na široké spektrum posluchačů, od těch nejméně zkušených (workshop zaměřený na základní statistické výpočty pro potřeby národních analýz pomocí softwaru IDB Analyzer) až po statistické labužníky (aplikace bayesovské statistiky na data z výzkumů IEA). Vzhledem k omezenému časovému rozsahu byly workshopy vedeny poměrně rychle a vyžadovaly alespoň určitou znalost kvantitativní analýzy dat. Výhodou bylo obeznámení s mezinárodními výzkumy, strukturou jejich databází, názvy proměnných apod.³ Osobně jsem se zúčastnila workshopu o víceúrovňovém modelování, který poskytl obecný vhled do logiky víceúrovňové analýzy dat i praktický návod na provádění výpočtů v softwaru Mplus.

Výběr z programu konference

Program konference zahajovalo každý den ráno plenární vystoupení, na které navazovalo jednání v paralelních sekcích. Letošní novinkou bylo zařazení posterové sekce, která umožnila aktivní účast i méně směrlým výzkumníkům a byla všeobecně velmi příznivě hodnocena.

V prvním plenárním vystoupení zhodnotili Ina Mullisová a Michael Martin z mezinárodního centra výzkumů TIMSS a PIRLS dvacetiletou historii výzkumu matematického a přírodovědného vzdělávání TIMSS, jehož nejnovější výsledky byly zveřejněny v prosinci minulého roku. Hlavními tématy jejich přednášky, která se opírala o graficky velice atraktivní prezentaci, byl vývoj výsledků, především rozdílů mezi chlapci a děvčaty, kurikulární změny a změny ve výuce matematiky a přírodních věd od roku 1995, kdy se uskutečnil první cyklus výzkumu TIMSS. Čtenáře, kteří by se chtěli s tématem blíže seznámit, lze odkázat na publikaci Mullis, Martin, & Loveless (2016).

V druhém plenárním přednášce se David Greger z hostitelského Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání PedF UK zaměřil na přínos mezinárodních srovnávacích výzkumů pro rozvoj vzdělávací politiky a pedagogického výzkumu v zemích střední a východní Evropy po pádu železné opony. Zároveň poukázal i na

³ Pro bližší seznámení s daty z mezinárodních výzkumů lze doporučit publikaci J. Strakové (2016).

limity mezinárodních výzkumů, jejichž výsledky lze bez znalosti jednotlivých vzdělávacích systémů jen obtížně interpretovat. V závěrečné části představil vybrané výsledky longitudinálního projektu CLoSE⁴, který doplňuje mezinárodní data o údaje specifické pro české podmínky.

Limitů mezinárodního srovnávání se dotýkalo i plenární vystoupení nizozemského psychologa Fonse van de Vijvera, jehož tématem byly styly odpovídání v dotazníkových šetřeních. Styl odpovídání (*response style*) je jev, kdy respondent odpovídá na dotazníkové položky, především postojové Likertovy škály, určitým stabilním způsobem bez ohledu na jejich skutečný význam. K nejčastějším stylům odpovídání patří souhlasný, průměrný, extrémní a sociálně žádoucí styl odpovídání. Podle profesora van de Vijvera jsou styly odpovídání výrazem sociokulturně podmíněných způsobů komunikace s okolím a v dotazníkových šetřeních se jim nelze vyhnout. Styly odpovídání pozorované v různých zemích či geografických oblastech u dospělé populace se potvrdily i u žáků 4. ročníků v dotaznicích zadávaných ve výzkumech TIMSS a PIRLS. Prezentované závěry nabádají k opatrnosti při srovnávání postojů žáků či učitelů z různých světových regionů.

Paralelní sekce byly rozděleny podle výzkumů IEA, zaměřovaly se tedy na čtenářskou gramotnost, matematické

a přírodovědné vzdělávání, počítačovou a informační gramotnost nebo občanskou výchovu. Kromě toho bylo několik sekcí věnováno metodologickým otázkám a jedna se zabývala dopadem mezinárodních výzkumů na vzdělávací politiku. Většina příspěvků byla založena na poměrně sofistikovaných kvantitativních analýzách dat, jejichž cílem bylo postihnout změny ve výsledcích žáků v průběhu času nebo vztahy mezi výsledky a dalšími proměnnými charakterizujícími žáky, učitele či výuku. Zajímavé byly prezentace účastníků ze Skandinávie, které porovnávaly situaci v různých severských zemích. Například J.-E. Gustafsson a T. Nielsenová spočítali, že ve Švédsku došlo mezi lety 2011 a 2015 ke zlepšení žáků v matematice, které lze vysvětlit zlepšením kvality výuky v důsledku celostátního programu profesního rozvoje učitelů. V sousedním Norsku nebyl zaveden žádný program profesního rozvoje, nenastaly žádné změny v účasti učitelů na dalším vzdělávání ani v kvalitě výuky, a pro zlepšení žáků v matematice je třeba hledat jiné vysvětlení. Přestože se konference obecně zaměřuje spíše na kvantitativně orientovaná sdělení, neuzavírá se ani jiným typům příspěvků, pokud se vztahují k výzkumům IEA. Například D. M. Hunter předložil kanadským ředitelům škol grafy a tabulky s výsledky mezinárodních výzkumů a nahrával jejich inter-

⁴ Czech Longitudinal Study in Education, projekt GA ČR Vztahy mezi dovednostmi, vzděláváním a výsledky na trhu práce: longitudinální studie (číslo P402/12/G130). V rámci projektu jsou mimo jiné dále sledováni žáci, kteří se zúčastnili výzkumů TIMSS a PIRLS v roce 2011.

pretace. Ve svém příspěvku přesvědčivě doložil, že řada vzdělaných pedagogických pracovníků má dosti mlhavé představy o tom, co tyto výsledky znamenají, a apeloval na potřebu srozumitelnější prezentace dat.

Závěrem

V České republice lze v posledním desetiletí pozorovat rostoucí zájem akademických pracovníků o mezinárodní výzkumy, do vlastní práce s daty se však čeští badatelé pouštějí jen zřídka.

Konference jasně ukázala, že hlavním přínosem mezinárodních výzkumů není zveřejňování srovnávacích žebříčků, ale dostupnost kvalitních reprezentativních dat, která by měla být využívána k hledání odpovědí na národně specifické otázky. K tomu však nestačí přebírat výsledky z národních či mezinárodních zpráv. Nezbyvá než doufat, že konference byla pro domácí účastníky podnětem k realizaci vlastních sekundárních analýz či navazujících výzkumů. Za dva roky se konference IEA koná v Kodani, pak se pravděpodobně opět přesune mimo Evropu.

Literatura

- Mullis, I. V. S., Martin, M. O., & Loveless, T. (2016). *20 years of TIMSS: International trends in mathematics and science achievement, curriculum, and instruction*. Chestnut Hill, MA: TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College and International Association for the Evaluation of Educational Achievement.
- Soukup, P. (2016). Možnosti praktické práce s daty z mezinárodních vzdělávacích studií: problémy a jejich praktická řešení. *Orbis scholae*, 10(1), 97-120.
- Straková, J. (2016). *Mezinárodní výzkumy výsledků vzdělávání. Metodologie, přínosy, rizika a příležitosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.

Mgr. Eva Potužníková

Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání
Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova
eva.potuznikova@centrum.cz